

циркуль. Незвичні поєднання допомагають комплексній характеристиці образу слова, адже мова, слово – «внутрішній рушій» [5, 90] сюжету трилогії Євгена Гуцала. Образ слова автор розкриває через мікрообрази, складні прикладкові сполуки (слово–роззявляка, слово–базика, слово–дурносміх, слово–хвастун, слово–джигун, слово–гульвіса, слово–наливайло, слово–випивайло, слово–скарб, слово–одчайдух, слово–шабля, слово–запорожець, слово–богоборець, слово–правдолюб): «А ще треба згадати слова–джигуни й слова–гульвіси, які так і норovлять вигулькнути з конопель та вскочити в гречку...» [3, 431]; «Хай славляться серед народу слова–скарби... Хай славляться поміж люду слова–одчайдухи... Хай славляться невмирущі слова–шаблі, слова–запорожці..., незалежні й горді ці слова–богоборці» [3, 432].

Отже, складні найменування в мовотворчості Є. Гуцала виражають ідейно-естетичну концепцію автора, виконують експресивно-сміслові функції. Вони зумовлюються контекстом і визначаються жанром художнього твору.

Список використаних джерел

1. Богуцька Г. Авторські неологізми у творах Олесея Гончара / Галина Богуцька, Євген Регушевський, Марія Разумейко // Культура слова. – Вип. 51. – К., 1998. – С. 24–30.
2. Вокальчук Г. Складні найменування у поезії Василя Чумака / Галина Вокальчук // Культура слова. – Вип. 59. – К., 2001. – С. 51–61.
3. Гуцало Є. П. Позичений чоловік. Приватне життя феномена: роман-диалогія / Гуцало Є. П. – К.: Рад. письм., 1982. – 711 с.
4. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови / Коваль А. П. – К.: Вища школа, 1987. – 351 с.
5. Майдаченко П. І. Комічне в сучасній українській прозі / Майдаченко П. І. – К.: Дніпро, 1991. – 138 с.
6. Сологуб Н. М. Мовний світ Олесея Гончара / Сологуб Н. М. – К.: Наукова думка, 1991. – 138 с.
7. Сучасна українська літературна мова / за ред. Грищенка А. П. – К.: Вища школа, 1997. – 493 с.
8. Сучасна українська літературна мова. Стилістика / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – 588 с.

Summary. The article refers to the use of complex patterns of names in poetry Eugene Hutsalo. Attention is paid to the stylistic features of such words.

Key words: word formation, compounding, compound words, individual style, language style, satirical and humorous works.

Отримано: 5.10.2012 р.

УДК 811.161.2'282.2(477.85)

Н.О. Руснак

СУБКТЕГОРІЯ ЗАВЕРШЕНОСТІ У ДІАЛЕКТНОМУ ТЕКСТІ БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРОК

Стаття присвячена аналізу субкатегорії завершеності у діалектних текстах буковинських говірок. Вважаємо, що завершеність підпорядкована категорії цілісності. Виділяємо чотири ступені завершеності (цілісності) діалектного тексту.

Ключові слова: конститутивні ознаки тексту, діалектний текст, субкатегорія завершеності, категорія цілісності, анафора, сентенція, апофегма.

Питання про конститутивні ознаки тексту, в ролі яких постають текстуальні категорії, остаточно не розв'язане. Кожен дослідник відповідно до потреб дослідження, типу аналізованого тексту визначає свій перелік категорійних ознак. Найбільш повний опис категорійних ознак тексту знаходимо в монографії І.Р. Гальперіна «Текст как объект лингвистического исследования». Зокрема, дослідник виділяє такі текстові категорії: види інформації у тексті, членування тексту, когезія (внутрішньотекстові зв'язки), континуум, автосемантия уривків тексту, інтеграція та завершеність тексту. Усі категорії тексту, на думку автора, можуть бути зведені до меншої кількості параметрів, які визнають й інші дослідники [1]. Згодом до цих категорій у науковій літературі було долучено інші категорії, наприклад, адресованості (О.П. Воробйова), емотивності (В.І. Ша-

ховський). Загалом у 90-их рр. у науковій літературі налічувалося більше 50-ти текстових категорій [за 8, 20].

У визначенні переліку категорій діалектних текстів (далі ДТ) враховуємо системність об'єкта аналізу, його специфіку та пріоритетні аспекти дослідження. Відповідно, у ДТ виділяємо три типи текстових категорій:

- системні категорії;
- антропоцентричні категорії;
- мисленнєві категорії.

Системні категорії визначає семіотичний характер ДТ. До системних категорій належать зв'язність та цілісність. До складу категорії цілісності на правах субкатегорії входить завершеність.

Більшість учених дотримуються думки, що основними категоріями тексту є зв'язність та цілісність, оскільки це ознаки системи як такої. Найбільш вивченою категорією тексту є зв'язність. У науковій літературі зазначено, що ця категорія «канонізувалася». О.О. Леонтьєв стверджує, що «лінгвістика тексту ... майже повністю замкнулася на лінгвістичних ознаках зв'язку двох або кількох висловлень (речень) між собою. Якщо протиставляти зв'язність і цілісність тексту, розуміючи під останньою його внутрішню смислову організацію, не обов'язково експліковану людиною, яка його сприймає, то апарат сучасної лінгвістики придатний лише для аналізу зв'язності» [6, 21]. Проте О.О. Леонтьєв зазначав, що не зв'язність, а цілісність є основною конститутивною ознакою тексту.

У науці точиться дискусія щодо тотожності/відмінності категорій цілісності та завершеності. Так, І.Р. Гальперін вважає, що завершеність тексту передбачає його цілісність [1]. Натомість, О.О. Леонтьєв розмежовує цілісність та завершеність [7]. Показники тексту в його відмежованості, тобто в наявності меж тексту (початку і кінця).

Завершеність підпорядкована цілісності. Її засобами є ініціальна та фінальна частини ДТ.

Специфіка ДТ у тому, що вони мають визначений початок. Зазвичай кінцева межа ДТ чітко не визначена, такі тексти можуть бути продовженими.

Відкритий характер ДТ зумовлює різний ступінь завершеності (ступені завершеності подаємо у порядку зменшення ознак завершеності). До першого ступеня завершеності відносимо ДТ, що закінчуються анафоричними висловленнями. Обов'язковими елементами анафоричних висловлень є або вказівний займенник *цей*, або означальний *такий* у різних формах, або займенниковий прислівник *так*, дієслово зі значенням екзистенції у минулому часі *було* або його еквівалент:

Ї нас 'були 'в'іц'і / 'була ко'шара / отут'во // та'ка ви'лика ко'шара ... о'ден за'д'ій заби'райе су'бі // так це 'було ц'і'ле си'ло // (с. Мамаївці Кіцм.); Вби'рали / ку'жухи та'к'і 'мали/... а д'ругойі ни'д'іл'і 'кажи / шо йі ни'має шо вб'рати // і так 'було // (с. Топорівці Нов.); Най'б'іл'ши с 'того моло'ка ро'били будз //...і так 'робиси будз // (с. Рідківці Нов.); А чоло'в'іки в порт'а'ницах// 'в'ішит'і / 'коло порт'а'ниці ўдо'лин'і 'в'ішита на два 'пал'ци на три 'в'ішиўка ц'ат'ками ци нит'ками...а взи'м'і ко'жух с тхо'р'ами / та'кий йак ти'пер 'майут // ни з'найеш йа'кий ?/ та'к'і но'сили / (с. Митків Заст.).

Завершеними можна вважати ДТ, які закінчуються так званими маркерами кінця ДТ: *от // та'ке; ну шо хоч; шо 'хочеш; шо ну; ну тай ўс'о:*

'Коні году'вали 'йак? //.../ ну // а 'рано б'рали т'рохи 'с'ічки / даст // от // та'ке // (с. Мамаївці Кіцм.); Ї 'кошик / шо? / 'пасочка / ... от шо// та'ке бу'ло ко'лис // (с. Бабин Кельм.); П'і'чи хл'іб / ди'тино / 'г'іло ни'лехке // дл'е 'цего т'раба 'купу'ч'есу і по'суди // і ш'е ста'ратиси / з'нати 'к'іл'ко му'ки 'дати / 'к'іл'ко 'соли // йек'шо ти хоч шоп хл'іб 'в'іішоў 'дуже 'добрий/ то рошч'і'н'ети йе'го т'раба з'вечира // дл'е рош'ч'іни т'раба 'соли / му'ки / д'р'ішч'а і во'ди //... ота'ка то ро'бота // (с. Замостя Вижн.); А ў нас буў тут куш'н'ір ў си'л'і // ти'пер ни'ма/ в'ін ўмер /... ну шо хоч / вс'о йа з'нала ро'бити // йак ў 'хат'і / йак сп'і'чи/ йак зва'рити / йак т'кати / йак о'рати / йак 'с'іяти / ко'сити / на ко'ни 'йіхати / ну шо хоч // (с. Товтри Заст.); Ї бан'і'ках // ко'лис то ни 'були бан'і'ки / то 'були горш'ки/ та'к'і по'ливан'і / чирип'йені // і там ва'рили 'йісти//.../ то та'кий буў смаш'ний хл'іп / шо ну // п'райда // (с. Мамаївці Кіцм.); П'іду на го'род/ нав'іби'райу ог'ір'к'іў / по'мийу йіх 'файно / ...і во'ни взи'м'і 'запах 'майут та'ких'кислих ог'ір'к'іў / с'в'іжих // ну тай ўс'о // (с. Бобівці Стор.).

Слово *вс'о*, яке належить до вигуків займенникового походження, виконує синкретичну функцію. Будучи маркером кінця, мінімумом мовних засобів виражає значення результативності, завершеності роботи:

...а то'ди ни 'було чим шал'у'вати // то так б'і'лили доспо'да// по'б'іл'ут / тай здо'лини 'тожи п'ідви'дут / хто чим 'має тим п'ідви'де // вс'о // дв'і'комнат'і тай хо'роми // (с. Банилів Вижн.); ...'робл'а у'зорами фу'дамент // на с'т'інах в'іроб'л'айут ву'гли / 'п'ісл'а 'цего к'і'дадут ра'поўку // вс'о // 'хата го'това і до'лагоджена // (с. Долиняни Хот.).

До другого ступеня завершеності належать ДТ, які закінчуються сентенціями. Сентенції, з одного боку, є носіями узагальненого, часто морального змісту, а з другого – загострюють сприйняття кінця ДТ. Завершувальні сентенції, які відображають розуміння норм поведінки у суспільстві, вписані в конкретну ситуацію, тобто прив'язані до теми ДТ, дають підставу трактувати їх як апофегму [5, 78]. Пор.:

Ї нас 'дома 'були ко'рови і бу'ї к'ін' / ко'р'і'ю до'їли / і ти'л'ати 'були теш' // ...і ц'ат'ками в'іши'вали / і 'шо'їком в'іши'вали / і то / йк'іс 'були 'добр'і 'оч'і // (с. Михальча Стор.); Тут о'ден бу'ї / ро'би'ю брига'д'іром / Кал'іст'рат'і'ї / при'шо'ї до 'мени // но а шо? / б'і'да // ...в'і'т:ак в'ін п'і'шо'ї 'К'іцман' ро'бити голо'во'ю кол'гозу / в'ін до'ї'го ни на'бу'ї / так йо'го голо'ва п'іш'ла // йак хто 'роби / так і йде // Бог зап'лату да'їе // т'реба 'добре л'у'дин'і зр'обити а'би Бог да'ї 'добре // (с. Мамаївці Кіцм.); Ї 'мени йе го'род // йе ц'і'бул'а / чос'нок / пас'тил'і / фа'сул'і / 'вогар'к'і / ку'рудзи / бара'бул'і / ...ро'бота в'ід 'ранку до 'вечира // йе ро'боти тай йе // (с. Бобівці Стор.); А 'їже йак вис'нойу май йе й чоло'в'іч'і кла'ки бу'вали / ...'али чос ни с'ход'а'ца ти'пер // бо йак то 'кажут / і п'іст ти'пер ни 'їс'і три'майут / ни то 'шоби шч'е й кла'ки т'і ро'бити // (с. Бабин Кельм.); Ти'пер лиш хо'т'а 'їісти // 'кажут 'мої 'ї'нуки // 'бабо / ви шо ва'рили? / ...а це ц'і'моло'д'і ни хо'т'а з'нати / лиш 'кажут ми 'хочем м'н'аса // м'н'асо при'воде до б'і'ди // (с. Топорівці Нов.).

До третього ступеня завершеності відносимо ДТ, які мають часову рамку. Ініціальна та фінальна формули актуалізують часову ознаку, у такий спосіб створюючи часову єдність. Текстотвірним прийомом ДТ є зіставлення «колись – тепер». Перше висловлення ДТ належить до часового плану «колись», останнє – до «тепер», хоча така часова характеристика не завжди витримана у середній частині ДТ. Зазвичай у першому висловленні є часовий маркер минулого часового плану, останнє висловлення містить часовий показник теперішнього часу. Причому останнє висловлення за своїм узагальненим, висновковим змістом і прикріпленістю до конкретної ситуації наближається до апофегми:

Ну / шо ска'зати? // 'ран'че т'ранспорт це бу'ї в осно'ї'ном во'ли // ... / ну шо то йе? / чи руч'на / чи йа'ка // то вс'о наба'гато 'лехше // а 'зари 'д'акувати 'Богу / ко'би так 'дал' // (м. Заставна); Ну то вс'о к'васили // то ни 'було йак ти'пер закри'вайут / ...цал'ком и'накше 'було // 'к'ешко 'було 'жити // а ти'пер ца 'молод'їж 'їже ни з'найе // (с. Кам'янка Глиб.); Галуш'ки / ко'лис та'к'і йак м'і'з'ін'і / пал'чики ко'лис / ...ой // і так // ти'пер 'їже та'к'і 'робл'а / шо 'їдну га'лушку гей ни 'дужи 'годен 'з'істи // (с. Топорівці Нов.); За Ри'мунийі 'дуже 'т'ешко 'було // 'т'ешко со'рочка прихо'дила // ...но а ти'пер 'їже по и'накшому / но а'би так 'було // хто йо'го з'найе йак 'може 'бути // (с. Мамаївці Кіцм.).

Четвертий ступінь завершеності мають ДТ, в яких перше і останнє висловлення тематично пов'язані, однак останнє не сприймається як підсумок. Таких ДТ у нашому емпіричному матеріалі налічується найбільше; напр.:

Йа проро'била т'риц'іт' шт'ири 'годи на 'ферм'і ... ми п'ідми'вали ко'рови / с'і'дали / п'ідми'вайем ко'рови // (с. Бабин Кельм.); В'іши'вали сороч'ки // ти'пер ку'пуйут сороч'ки / го'тов'і / а то ми в'іши'вали // ... куп'леного ни'чо ни 'було // вс'о са'ме с'воїе // (с. Топорівці Нов.); Ко'лис бу'ли 'печ'і / гли'н'ан'і // та'к'і 'печ'і / шо 'ї них ва'рили 'їісти // а 'пот'ім 'в'іішли шпар'гати // ... п'іч па'лили а'бо дро'вами / це ба'гат'і л'уди // а'бо ба'лабухами / ц'і 'б'ідн'і л'уди // (м. Заставна).

До четвертого ступеня завершеності відносимо ДТ, які закінчуються висловленнями, не пов'язаними з ініціальною частиною, як-от:

Хо'дили на 'рибу / б'рали 'донки // в'ік'і'дали / ...ро'били нит'ки то'нен'к'і / спиці'ал'н'і // л'н'ан'і 'були // лен / лен // л'н'ан'і // і с' того пр'а'деш 'напатку // (с. Мамаївці Кіцм.); Ї 'будний ден' ко'лис да'ї'но ж'ін'к'е ро'били на / на вир'так'і / полот'но т'кали на сп'ідни'ц'і т'кали / та'кий 'в'іл'чик ро'били // та'ке / ...'також вс'о но'сило кужу'хи / тай сарда'ки та'к'і 'шили // шир'к'ан'і / ш:ер'т'і // (с. Банілів Вижн.); Да'ї'но так 'було // ва'рили йі'ду на ш'паргат'і // ...ни 'було н'і'якого консер'в'іруван'а // 'кождий ма'ї суб'і бо'ч'і'їку і 'того і 'того // (с. Зелений Гай Нов.); На ви'ликий пл'ац за'воз'а г'лини і роски'да'їут / а то'ди 'мочут йі'ї / ... ви'дут йіх 'ї 'бер'іх шоб 'мити // а ма'леча б'і'жит пома'гати // (с. Бернове Кельм.).

Відкритий характер ДТ дає підстави говорити про різний ступінь завершеності і, відповідно, цілісності ДТ. Виділяємо чотири ступені завершеності ДТ. До першого ступеня завершеності відносимо ДТ, які закінчуються анафоричними висловленнями, до другого – ДТ, які закінчуються сентенціями – апофегмами, до третього – ДТ, що мають часову рамку, до четвертого – ДТ, які завершені висловленнями, не пов'язаними з ініціальною частиною.

Список скорочень

Вижн. – Вижницький р-н
Глиб. – Глибоцький р-н
Заст. – Заставнівський р-н

Кельм – Кельменецький р-н
Кіцм. – Кіцманський р-н
Нов. – Новоселицький р-н
Пут. – Путильський р-н
Сок. – Сокирянський р-н
Стор. – Сторожинецький р-н
Хот. – Хотинський р-н

Список використаних джерел

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
2. Гриценко П.Ю. Текст як простір вияву діалектних явищ / П.Ю. Гриценко // Зб. лінгв. пр. до 60-річчя проф. Колесникова. – Ізмаїл, 2000. – С.9-15.
3. Гуйванюк Н.В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць / Ніна Василівна Гуйванюк. – Чернівці: Рута, 1999. – 336 с.
4. Каменская О.Л. Текст и коммуникация: [учеб. пособ.] / Ольга Львовна Каменская. – М.: Высшая школа, 1990. – 152 с.
5. Культура русской речи: энциклопедический словарь-справочник / [ред.: Л.Ю. Иванова, А.П. Сковородникова, Е.Н. Ширяев [и др.]. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 840 с.
6. Леонтьев А.А. Национальные особенности коммуникации как междисциплинарная проблема. Объем, задачи и методы этнопсихолінгвистики / А.А. Леонтьев // Национально-культурная специфика речевого поведения / АН СССР, Ин-т языкознания. – М.: Наука, 1977. – С. 5-14.
7. Леонтьев А.А. Признаки связности и цельности текста / А.А. Леонтьев. // Лингвистика текста: [сб. науч. тр.]. – М., 1975. – Вып. 103. – С. 60-70.
8. Чернявская В.Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность: учеб. пособ. / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М.: Либроком, 2009. – 248 с.

Summary. The article deals with the analysis of subcategory of completion in Bukovinean patois dialectal texts. Believing, that completion is governed by the category of integrity, we distinguish four categories of completeness (integrity) of a dialectal text.

Key words: constitutive features of a text, dialectal text, subcategory of completeness, category of integrity, anaphora, maxim, apothegm.

Отримано: 17.10.2012 р.

УДК 811.161.2'373'282.2(47785)

Ю.М. Руснак

НАЗВИ ДРУГОРЯДНИХ ЧИНІВ ВЕСІЛЬНОГО ДІЙСТВА У БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті йдеться про назви другорядних чинів буковинського весільного дійства. Слов'янський мовний континуум став підґрунтям для аналізу буковинської весільної термінології. Визначено походження слів, їх фонетичні вияви у різних регіонах України, межі поширення.

Ключові слова: буковинський діалект, лексика весільної обрядовості, весільний термін, номінація, перифраза, апелятивація, десемантизація.

Лексика родинної (весільної) обрядовості перебуває в полі зору українських мовознавців. Так, об'єктом дослідження М. Бігусяка послугувала лексика весільного обряду гуцульських говірок, на матеріалі середньонадніпрянських говірок весільну термінологію вивчала Н. Грозовська, на матеріалі степових говірок – В. Дроботенко, східнослобожанських – І. Магрицька, поліських – П. Романюк, бойківських – Н. Хібеба, подільсько-буковинсько-надністрянського суміжжя – О. Жвава, весільну лексику літературної мови проаналізував В. Шевченко.

Весільна драма як викристалізоване часом театральне дійство передбачає розподіл ролей. Основними героями весільної драми є наречений і наречена, їхні батьки, а навколо них об'єднуються інші дійові особи: дружки, дружби, весільні батьки, свашки і т. д. Крім них, до складу трупи